

GGD
Rotterdam-Rijnmond

Signaleringskaart

Herken signalen die kunnen duiden op huiselijk geweld

Meld huiselijk geweld en kindermishandeling

Registratie en dossiervorming

Systeemgerichte aanpak

Soms is uit huis plaatsen de enige optie

Monitoring en nazorg

Signaleringskaart

De signaleringskaart ondersteunt u bij het herkennen van signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling. Deze kaart bevat specifieke signalenlijsten voor het herkennen van verschillende vormen van huiselijk geweld en kindermishandeling

1. **Signalen van partnergeweld**
2. **Signalen van eerge relateerd geweld incl. huwelijksdwang en achterlating**
3. **Signalen van oudermishandeling**
4. **Signalen van loverboys**
5. **Signalen van oudermishandeling**
6. **Signalen van kindermishandeling**
kinderen van 0 - 4 jaar
kinderen van 4 - 12 jaar
kinderen van 12 - 18 jaar
7. **Signalen van Vrouwelijke Genitale Verminking (VGV)**
8. **Signalen van kinderen die getuige zijn van huiselijk geweld**
9. **Signalen van KOPP/KVO¹**
10. **Inschatting aanwezigheid van beschermende factoren**

Een signaleringslijst is een hulpmiddel bij het signaleren van problemen en het inschatten van de benodigde zorg of hulp. Naast het gebruik van een signaleringsinstrument is observatie en de dialoog tussen professional en kind en/of ouder van groot belang. Dit vraagt om bepaalde competenties, zoals kunnen observeren, veranderingen in gedrag waarnemen, gespreksvaardigheden en kennis van de ontwikkeling van kinderen. Als het gaat om

allochtone kinderen en hun ouders, dan zijn interculturele competenties belangrijk. Daarnaast moet de professional collega's consulteren of bij twijfel het AMK of ASHG om advies vragen (stap 2 in de meldcode). Een signaleringsinstrument is dus een onderdeel van het totale proces van signaleren.

Als kinderen mishandeld, verwaarloosd en/of misbruikt worden, kunnen ze signalen uitzenden. Het gebruik van een signalenlijst kan zinvol zijn, maar biedt ook een zekere mate van schijnzekerheid. De meeste signalen zijn namelijk stressindicatoren, die aangeven dat er iets met het kind aan de hand is. Dit kan ook iets anders zijn dan kindermishandeling en huiselijk geweld (echtscheiding, overlijden van een familielid, enz.). Hoe meer signalen van deze lijst een kind te zien geeft, hoe groter de kans dat er sprake zou kunnen zijn van kindermishandeling en huiselijk geweld.

Het is niet de bedoeling om aan de hand van een signalenlijst het 'bewijs' te leveren van de mishandeling. Het is wel mogelijk om een vermoeden van mishandeling meer te onderbouwen naarmate er meer signalen uit deze lijst geconstateerd worden. Een goed beargumenteerd vermoeden is voldoende om in actie te komen!

1. Kinderen van ouders met psychische/psychiatrische problematiek en kinderen van verslaafde ouders

1. Signalen van partnergeweld

Wanneer u één of meerdere van deze signalen opmerkt, bedenk dan dat er sprake zou kunnen zijn van huiselijk geweld.

Lichamelijk letsel

- blauwe plekken
- snij-, brand-, bijt- en hoofdwonden
- kneuzingen
- ontwrichtingen, vaak van kaak en schouder
- breuken van ribben, neus, kaak en andere botten
- schedelletsel
- verlies van tanden
- genitale verwondingen
- gehoorstoornissen

Psychosomatische klachten

- symptomen van angst, zoals trillen, zweten, hartkloppingen, hyperventilatie, duizeligheid en slapeloosheid
- symptomen van machteloosheid, zoals slapte, neerslachtigheid, vermoeidheid
- symptomen van spanning, zoals hoofdpijn, buikpijn, maagpijn, nachtmerries en slaapstoornissen
- menstruatiestoornissen

Psychische problemen/ psychiatrische stoornissen

- posttraumatische stressstoornis
- dissociatieve identiteitsstoornis
- dissociatieve verschijnselen
- zelfbeschadigend gedrag (automutilatie)
- psychoses
- depressie en suïcidepogingen

Psychosociale klachten

- concentratieproblemen
- negatief zelfbeeld
- schaamte- en schuldgevoelens
- sociaal isolement
- wantrouwen
- relatieproblemen
- problemen rond seksualiteit en intimiteit

Gedragsmatige verschijnselen

- moeite met oogcontact
- afspraken steeds uitstellen of afzeggen
- dubieuze verklaringen voor verwondingen
- tegenstrijdige boodschappen uitzenden
- slaafse houding tegenover de partner
- in bescherming nemen van partner of derden
- altijd vergezeld door partner of derden
- een partner die opvallend attent is of agressief is
- niet over (eigen) geld mogen beschikken
- middelengebruik en verslaving (alcohol, drugs en medicijnen)
- ingehouden woede
- vlakke emoties
- schrikachtigheid
- een onderdanige houding
- moeite met huilen
- weinig contacten buitenshuis
- dwangmatig schoonmaken
- opvoedingsproblemen
- verwaarlozing/mishandeling van kinderen
- overbezorgd of opvallend onverschillig
- grenzeloosheid
- onduidelijke hulpvragen
- vragen op het gebied van echtscheiding, relatieproblemen en ruzies

2. Signalen van eengerelateerd geweld incl. huwelijksdwang en achterlating

In eerculturen, ongeveer tachtig procent van de wereldbevolking, betekent het bezit van eer dat je door de sociale omgeving als mens wordt geaccepteerd én dat je dat merkt aan hun gedrag. Dat gedrag staat gelijk aan respect. Eer geeft mensen daarom hun gevoel van eigenwaarde. Ontbreekt het normale, respectvolle gedrag, dan veronderstellen mensen in een eercultuur dat ze niet meer geaccepteerd worden.

Eengerelateerd geweld, met als zwaarste variant de eermoord, komt in veel landen voor. Met name rond de Middellandse Zee, in het Midden-Oosten en Centraal-Azië. Het betreft vooral het gebied van Turkije tot aan Jemen en van Egypte richting Pakistan. Eengerelateerd geweld en huwelijksdwang kunnen voorkomen bij families afkomstig uit deze gebieden. Maar het komt ook voor in streng gelovige kerkgemeenschappen. Kenmerkend is de mate van geslotenheid van die (familie) systemen.

In een familiecultuur ofwel gemeenschappen met een collectieve oriëntatie op samenleven is de familie als groep belangrijker dan het individu. 'Eer' is een gemeenschappelijk bezit. Als de sociale omgeving op de hoogte dreigt te raken (of al is) van bepaald ongewenst gedrag van één van de leden (meestal jongeren en vrouwen), kan men overgaan tot sancties, die zeer ingrijpend kunnen zijn. De reactie van de familie/gemeenschap en de sancties zijn sterk afhankelijk van de precieze

omstandigheden, de aard van het dreigende of vermeende wangedrag en in hoeverre de sociale omgeving op de hoogte is.

Eengerelateerd geweld is een complex probleem, met onder bepaalde omstandigheden een hoog escalatiegevaar. Het gebruik van het gezond verstand schiet al snel tekort. Cruciaal voor de aanpak is om snel in te schatten wat er precies speelt en welke interventies geboden zijn. Ook is het belangrijk dat de informatie in beperkte kring blijft en dat hulpverleners zonder kennis van zaken niet direct met betrokken familieleden in contact treden.

Huwelijksdwang

Een huwelijk binnen een collectief georiënteerd gezin/familie, is dus vaak ook een zaak van de hele familie en niet van het individu alleen. In Nederland zijn we gewend zelf te bepalen met wie je trouwt of samen wilt wonen. In de collectief georiënteerde gemeenschappen is dat niet het geval. Ook kan een huwelijk een manier zijn om de relaties tussen families te regelen. Van gedwongen uithuwen is sprake wanneer een jongen of een meisje zich heeft uitgesproken bij een professional niet te willen trouwen met degene, die door de ouders is uitgezocht als toekomstige huwelijkspartner.

Achterlating

Van achterlating is sprake als de ouders beslissen dat hun kind/de jongere beter

af is in het land van herkomst. Of als er in Nederland incidenten zijn voorgevallen, die door de familie en de gemeenschap als wangedrag worden gezien of dreigen te worden gezien. Denk hierbij aan weglopen of ongeoorloofd contact met een jongen. De familie acht zich genoodzaakt het eigen gezicht te redden door de veroorzaker van het gezichtsverlies in het land van herkomst uit te huwelijken en/of achter te laten. Achterlating in het land van herkomst kan zowel minderjarigen als meerderjarigen overkomen.

Diverse invalshoeken van uithuwelijking en achterlating

Ouderlijke verantwoordelijkheid

De ouders of de familie zijn van mening dat het hun verantwoordelijkheid is om een passende partner voor hun kind uit te zoeken. Is het meisje of de jongen het er mee eens, dan is er niets aan de hand. Zo niet, en moet hij onder (meer of mindere) druk van de ouders toch gehoorzamen, dan is er sprake van gedwongen uithuwelijking.

Als opvoedingsmaatregel

Sommige ouders weten zich geen raad met hun opgroeiende puber (in onze samenleving). Een meisje kan te veel met jongens omgaan volgens de familie of seks voor het huwelijk hebben en hierdoor haar maagdelijkheid verliezen. Een jongen kan homoseksueel zijn of het verkeerde pad opgaan. Uithuwelijking kan in dat verband gezien worden als een maatregel om de jongere in het gareel te houden door hem of haar verantwoordelijkheid te geven van een eigen gezin.

Andere drijfveren

Oude afspraken, economische motieven of het verkrijgen van een verblijfs-

vergunning, neef- en nichthuwelijken door familieafspraken en wenselijk geachte verbintenissen. Bij zowel huwelijksdwang als bij achterlating spelen vaak eermotieven een belangrijke rol.

Verskillende categorieën met eer als motief kunnen worden onderscheiden.

Categorie 1.

Inbreuken op de familiehiërarchie: scheuren in de vertrouwensband

Het risico bestaat dat de familie als eenheid uit elkaar valt door bijvoorbeeld ongehoorzaamheid van familieleden.

Categorie 2.

De collectieve eer komt in het geding

De collectieve eer komt in het geding door 'ongepast' gedrag van familieleden. Het risico bestaat dat het familielid en daarmee de gehele familie in diskrediet raakt.

Categorie 3.

De collectieve eer is in gevaar

Een familielid is van besproken gedrag. De sociale omgeving heeft er weet van of dreigt ervan op de hoogte te raken. Het risico op maatschappelijke sancties neemt toe en daarmee ook de druk op het treffen van zichtbare maatregelen.

Categorie 4.

De collectieve eer is verloren

Er is sprake van een feitelijke en ingrijpende aantasting van de familie-eer. Maatschappelijke sancties zijn het gevolg. De veiligheid van de betrokkenen is in het geding.

De volgende signalen zijn voorbeelden van maatregelen om de eer te beschermen of te herstellen. Tegelijkertijd zijn dit ook signalen van dreigende eerkwesties:

- het beknootten van de bewegingsvrijheid van het betreffende familielid
- druk, bedreiging en verscherpte controle door familieleden
- verstoting
- echtscheiding
- geweld
- uithuwelijking van een familielid
- wegsturen van een familielid
- verhuizen of terugkeren naar land van herkomst
- afpakken van kinderen
- gijzeling of ontvoering
- dodelijk geweld

Bij vermoedens van eengerelateerd geweld dient u als professional zo snel mogelijk materiedeskundigen in te schakelen. Dat wil zeggen dat u zo snel mogelijk contact opneemt met het Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld (ASHG).

Alle vermoedens en concrete casussen van eengerelateerd geweld kunnen worden gemeld bij het ASHG. De medewerkers van het ASHG zijn getraind en hebben ervaring met het herkennen van signalen van eengerelateerd geweld. Het telefoonnummer van het ASHG is 010 - 443 84 44.

Bij signalen dat eermotieven een rol spelen, schakelt het ASHG het Kernteam Eengerelateerd Geweld (KEG) in. In het KEG zitten deskundige vertegenwoordigers van de politie, ArosA (voorheen vrouwenopvang Rotterdam), de GGD Rotterdam-Rijnmond en het ASHG zelf.

3. Signalen van ouderenmishandeling

Voor signalen van ouderenmishandeling kunnen zes soorten signalen worden onderscheiden.

1. Financiële uitbuiting: geld stelen, waardevolle spullen meenemen, met een bankpas geld voor zichzelf pinnen (bv. misbruik van rekeningen), beloven rekeningen te betalen en dat niet doen, wijzigen van testamenten, misbruik van PersoonsGebonden-Budget (PGB) of afpersen.

- *Signalen:* plotselinge of onverklaarbare geldopnames bij de bank, verdwijnen van waardevolle spullen uit huis, onverklaarbaar tekort aan geld, ontstaan schulden, huurachterstand, grote belangstelling van familie voor geld of bezittingen van de oudere, weigeren van informatie over financiële situatie.

2. Lichamelijke mishandeling: slaan, schoppen, krabben, knijpen, aan de haren trekken, duwen, snijden, brandwonden maken, vastbinden, de mond afplakken of drogeren met medicijnen.

- *Signalen:* blauwe plekken, snij-, schaaf- of brandwonden, zwellingen, striemen op het lichaam, versuffing en apathie.

3. Verwaarlozing: niet voldoende voedsel, drinken of persoonlijke of huishoudelijke hygiëne zorg, onvoldoende emotionele zorg, aandacht, liefde en respect bieden.

- *Signalen:* ondervoeding, uitdroging, stank, doorliggen of andere onverzorgde wonden, vervuiling van zichzelf en/of kleding en/of huis, onvoldoende eten en drinken in huis, lichamelijke achteruitgang, plotselinge vermagering, depressie, frustratie, apathie, verdriet en wanhoop.

4. Seksueel misbruik: seksuele handelingen verrichten met of in het bijzijn van de oudere die door de oudere niet worden gewenst.

- *Signalen:* beschadigingen of irritaties aan genitaliën of anus, terugkerende genitale of anale infecties, bloedvlekken in kleding of beddengoed, moeite met zitten of lopen, geslachtsziekten, hevige onrust bij het (ont-)kleden of wassen, veelvuldig seksueel getinte gesprekken voeren.

5. Psychische mishandeling: schelden, dreigen (met uithuisplaatsing), pesten, intimideren, treiteren, vernederen, zelfgevoel ondermijnen of de ouderen psychisch onder druk zetten.

- *Signalen:* onverklaarbare angst, woede en/of verdriet, verwardheid, schuchterheid, weinig reactie, wantrouwen, slaap- en/of eetproblemen.

6. Schending van rechten: de post lezen of achterhouden, opsluiten, bezoek of telefoon verbieden, iemand nooit alleen laten of iemand onnodig eigen beslissingen onthouden.

- *Signalen*: deuren zijn op slot, overname van zaken die iemand best zelf kan, geen toegang van vrienden of bekenden, geen privacy bij bezoek, geen zelfbeschikking in bijvoorbeeld dagindeling.

ASHG en Stedelijk Team Ouderenmishandeling

Als u signalen van ouderenmishandeling heeft, kunt u contact opnemen met het Advies- en Steunpunt Huiselijk geweld (ASHG). Het telefoonnummer is 010 - 443 84 44. Het ASHG heeft een Stedelijk Team Ouderenmishandeling. Dit team heeft veel expertise op ouderenmishandeling. De taken van dit team zijn:

- professionals informeren en adviseren over de aanpak van ouderenmishandeling
- professionals in staat stellen zelf ouderenmishandeling aan te pakken. Het delen van expertise op de aanpak ouderenmishandeling
- bekendheid/alerteheid op ouderenmishandeling bewerkstelligen bij hulpverleners, ouderen en omgeving (het organiseren van voorlichtingen, trainingen en themabijeenkomsten)

4. Signalen van loverboys

Loverboys zijn pooiers die moedwillig en doelbewust anderen in de prostitutie brengen met als doel hun inkomsten in beslag te nemen. Loverboys buiten slachtoffers niet alleen uit in de prostitutie, maar betrekken hen ook bij andere (criminele) activiteiten. Zoals het afsluiten van leningen, het plegen van winkeldiefstallen of het inzetten als drugskoerier. De werkwijze van loverboys heeft een vast patroon van verleiding en misleiding. Ze maken slachtoffers emotioneel afhankelijk. Als dit niet werkt gebruiken zij geweld, bedreigen het slachtoffer of de familie of maken hun slachtoffer verslaafd.

De Loverboy 2.0.

Loverboys maken steeds vaker gebruik van internet bij het zoeken en uitbuiten van slachtoffers. Ze benaderen slachtoffers onder meer via sociale netwerksites, zoals Hyves, Facebook, Twitter, Sugababes en Superdudes.

De werkwijze is hierdoor anoniemer en sneller. Een foto of filmpje met een webcam is snel gemaakt en verspreid over het wereldwijde web. Slachtoffers zijn hierdoor nog kwetsbaarder en meer chantabel.

De volgende signalen zouden erop kunnen wijzen dat een meisje contact heeft met een loverboy. Ieder meisje kan zich wel eens anders gedragen. Dit betekent natuurlijk niet per se dat er ook een probleem is. Het wordt pas serieus als er, voor een langere tijd, bij een meisje meerdere van onderstaande

signalen worden waargenomen. Ze is dan misschien in de handen van een loverboy gevallen.

1. Uiterlijke en fysieke gesteldheid

- ziet er plotseling uitdagend en sexy uit
- verandering in kleding en make-up
- ziet er overdreven verzorgd uit
- is moe en vermagerd
- vertoont psychosomatische klachten
- zelfverwonding

2. Houding ten opzichte van zichzelf

- lage zelfwaardering
- weinig realistisch zelfbeeld
- lijkt geen identiteit te hebben
- onderschat of overschat zichzelf
- depressief
- snel beïnvloedbaar
- plotselinge huilbuien en/of woede-uitbarstingen
- durft of kan geen grenzen aangeven
- vertoont teruggetrokken gedrag

3. Gedrag (algemeen)

- heeft (opeens) veel geld/dure spullen
- ze vermijdt het onderwerp prostitutie of projecteert dit op anderen
- extreem vrolijk gedrag
- gaat extreem vaak uit
- hangt veel op straat rond
- trekt zich terug
- vertoont wegglooptgedrag
- eventuele drugs en/of drankmisbruik
- is snel wisselend qua emoties
- is weinig flexibel
- ziet niet in hoe zij situaties kan benaderen/veranderen

4. Gedragssignalen op seksueel gebied

- obsessie met seks
- grote angst voor lichamenlijk contact
- veel kennis op het gebied van seksualiteit
- plotselinge gedragsverandering
- concentratieproblemen
- zelfverwonding

5. Gedrag en houding ten opzichte van anderen

- isoleert zich van vrienden en bekenden
- heeft (opeens) veel nieuwe contacten
- wordt gehaald en gebracht met scooter/auto
- weinig binding met thuis (ruzies en meningsverschillen)
- heeft opeens afwijkende normen
- vertoont sociaal wenselijk gedrag (om geen wantrouwen te wekken)
- heeft totaal ander gedrag op verschillende plekken, bijvoorbeeld op school of in het bijzijn van vrienden
- er zijn thuis en op school problemen (weglopen, spijbelen vooral op maandag en vrijdag, slechte schoolprestaties)
- lijkt opeens alleen bezig te zijn met seks
- heeft plotseling belangstelling voor bepaalde jongens
- reageert spanningen af
- gaat om met 'ouderen'
- is niet aanspreekbaar op haar gedrag
- wordt veel gebeld op haar mobiel

6. Lichamelijke signalen

- buikpijn
- pijn/bloed aan anus, vagina
- pijn in bovenbenen
- eetproblemen
- seksueel overdraagbare aandoeningen, zwangerschap

5. Signalen van oudermishandeling

Definitie oudermishandeling oftewel geweld tegen ouders

Het gaat om regelmatige, niet-incidentele fysieke aanvallen of bedreigingen met geweld zonder dodelijke afloop van een inwonend kind tegenover één of beide (stief- of pleeg-) ouder(s).

Het betreft geweld dat *regelmatig* in een gezin voorkomt. De meeste kinderen en jongeren hebben wel eens zin om hun ouders een klap te geven of wensen hen van alles toe. Meestal blijft het bij voornemens of fantasieën. Soms gaat een jongere echter over de schreef, maar blijft het bij één enkel voorval. Als de jongere echter herhaaldelijk psychisch en/of lichamelijk geweld pleegt, is er sprake van een diepgaand en complex probleem.

Met *niet-incidentele* aanvallen of bedreigingen wordt aangegeven dat ook de intentionaliteit van het gedrag een belangrijke rol speelt in de omschrijving van het begrip oudermishandeling. Het gaat dus om kinderen die de bedoeling hebben hun ouders pijn te doen en te kwetsen en niet om jongeren die hun eigen kracht niet kennen.

Er wordt gesproken van *fysieke aanvallen of bedreigingen met geweld*. Geweld kan verschillende vormen aannemen. Van puur lichamelijk geweld tot psychische kwellingen en bedreigingen die de ouder(s) totaal overstuur maken. Fysiek geweld wordt overigens vaak voorafgegaan door, of gaat samen met psychisch geweld.

De definitie spreekt van *inwonende kinderen*, die dus nog (deels) afhankelijk zijn van hun ouders. Hier ligt het onderscheid tussen oudermishandeling en ouderenmishandeling waar de ouders vaak afhankelijk zijn van hun kinderen.

Moord op één van de ouders kan het gevolg zijn van een uit de hand gelopen oudermishandeling, maar valt buiten de definitie. Dit komt - volgens de literatuur - overigens zelden voor.

Verschillende types van oudermishandeling:

Emotionele chantage

Bij emotionele chantage maakt het kind gebruik van allerlei gedragingen om op die manier zijn/haar zin te krijgen. Onderstaande opsomming illustreert op welke manier het kind zijn zin wil doordrijven:

- dreigen met een fysieke aanval
- dreigen met suïcide
- dreigen met zelfdestructief gedrag, zoals het gebruik van drugs, niet meer naar school gaan
- dreigen dat men zijn ouders zal aangeven bij de politie voor mishandeling

Vooral het dreigen met zelfdestructief gedrag en suïcide komt vaak voor.

Verbaal misbruik

Dit is de meest voorkomende vorm van emotionele mishandeling. Het kind wil koste wat kost zijn zin doordrijven, zodat er een machtsstrijd ontstaat. Het komt voornamelijk voor wanneer ouders

redelijke argumenten proberen te geven waarom ze niet kunnen ingaan op de vraag van hun zoon of dochter. Het kind gaat hierop reageren door hun opvoedingsgedrag te bekritisieren.

Enkele uitspraken:

- kinderen hebben het recht om fouten te maken
- het is mijn leven
- men moet vertrouwen in zijn kinderen hebben. Zo niet, dan zal hun persoonlijkheid geschaad worden en komen ze nooit tot zelfvertrouwen en creativiteit
- kinderen hebben recht op privacy

In vele gevallen leidt dit tot eindeloze discussies waarbij de jongere onder geen beding afluat. Daardoor geven de ouders uiteindelijk toe.

Emotionele mishandeling

Bij de vorige twee vormen van emotioneel geweld is er sprake van een machtsstrijd waarbij het kind koste wat kost zijn zin wil doordrijven.

Bij emotionele mishandeling wil de jongere zijn ouder(s) kwetsen, beledigen of vernederen zonder dat er noodzakelijk een gezagsconflict aanwezig hoeft te zijn. De jongere gaat op deze manier zijn ouder(s) domineren.

6. Signalen van kindermishandeling 0 - 18 jaar

Het is mogelijk om een vermoeden van kindermishandeling beter te onderbouwen naarmate een kind meer signalen van deze lijst te zien geeft.

Signalen van geweld

Aan geweld moet gedacht worden als:

- het letsel een herkenbare vorm heeft, bijvoorbeeld de afdruk van een hand, vingers, tanden, riem
- het letsel op een plaats wordt aangehouden waar op basis van een ongeval geen letsel verwacht wordt
- de anamnese geen of onvoldoende verklaring geeft voor vorm, grootte of plaats van het letsel

Signalen van opzettelijke verbrandingen

Aan verbranding door mishandeling moet gedacht worden bij:

- de plaats: handpalmen, voetzolen, enkels en polsen, genitalia, perineum, billen
- de begrenzing: vaker scherper begrensde laesie bij mishandeling dan bij verbranding door ongeval, bijvoorbeeld brandwonden door sigaretten zijn opvallend rond en scherp begrensd
- symmetrie: bij mishandeling vaker symmetrisch dan bij verbranding door ongeval
- anamnese: geen adequate verklaring
- wondverzorging: de wond is verwaarloosd

6.1 Signalen van kindermishandeling bij kinderen van 0 - 4 jaar

Lichamelijke signalen

- blauwe plekken, brandwonden, botbreuken, snij-, krab- en bijt wonden
- groeiachterstand
- voedingsproblemen
- ernstige luieruitslag
- slecht onderhouden gebit
- kind stinkt, heeft regelmatig smerige kleren aan
- oververmoeid
- vaak ziek
- ziektes herstellen slecht
- kind is hongerig
- achterblijvende motoriek
- niet zindelijk op leeftijd dat het hoort

Gedrag van het kind

- weinig spontaan
- passief, lusteloos, weinig interesse in spel
- apathisch, toont geen gevoelens of pijn
- in zichzelf gekeerd, leeft in fantasiewereld
- labiel
- erg nerveus
- hyperactief
- negatief zelfbeeld, weinig zelfvertrouwen, faalangst
- negatief lichaamsbeeld
- agressief, vernielzuchtig

Gedrag tegenover andere kinderen:

- agressief
- speelt weinig met andere kinderen
- wantrouwend
- niet geliefd bij andere kinderen

Gedrag tegenover ouders:

- angstig, schrikachtig, waakzaam
- meegaand, volgzaam
- gedraagt zich in bijzijn van ouders anders dan zonder ouders

Gedrag tegenover andere volwassenen:

- angst om uit te kleden
- angst voor lichamelijk onderzoek
- verstijft bij lichamelijk contact
- angstig, schrikachtig, waakzaam
- meegaand, volgzaam, agressief
- overdreven aanhankelijk
- wantrouwend
- vermijdt oogcontact

Overig gedrag:

- plotselinge gedragsverandering
- gedraagt zich niet naar zijn leeftijd
- taal- en spraakstoornissen

Gedrag van de ouder

- onverschillig over het welzijn van het kind
- laat zich regelmatig negatief uit over het kind troost het kind niet
- geeft aan het niet meer aan te kunnen
- is verslaafd
- is ernstig (psychisch) ziek
- kleedt het kind te warm of te koud aan
- zegt regelmatig afspraken af
- vergeet preventieve inentingen
- houdt het kind vaak thuis van school
- heeft irreële verwachtingen van het kind
- zet het kind onder druk om te presteren

Gezinssituatie

- samengaan van stressvolle omstandigheden, zoals slechte huisvesting, financiële problemen en relatieproblemen
- sociaal isolement
- alleenstaande ouder
- partnermishandeling
- gezin verhuist regelmatig
- slechte algehele hygiëne
- ouders zelf mishandeld als kind

Signalen specifiek voor seksueel misbruik

Let op: het merendeel van de kinderen (70 %) zal geen lichamelijke afwijkingen hebben ten gevolge van het seksueel misbruik. Als er lichamelijke afwijkingen zijn, zijn deze meestal niet specifiek.

Lichamelijke signalen

- verwondingen aan geslachtsorganen
- vaginale infecties en afscheiding
- jeuk bij vagina of anus
- pijn in bovenbenen
- pijn bij lopen of zitten
- problemen bij plassen
- urineweginfecties
- seksueel overdraagbare aandoeningen

Gedrag van het kind

- drukt benen tegen elkaar bij lopen of oppakken
- afkeer van lichamelijk contact
- maakt afwezige indruk bij lichamelijk onderzoek
- extreem seksueel gekleurd gedrag en taalgebruik

6.2 Signalen van kindermishandeling bij kinderen van 4 - 12 jaar

Lichamelijke signalen

- blauwe plekken, brandwonden, botbreuken, snij-, krab- en bijtwonden
- groeiachterstand
- te dik
- slecht onderhouden gebit
- regelmatig buikpijn, hoofdpijn of flauwvallen
- kind stinkt, heeft regelmatig smerige kleren aan
- oververmoed
- vaak ziek
- ziektes herstellen slecht
- kind is hongerig
- eetstoornissen
- achterblijvende motoriek
- niet zindelijk op leeftijd dat het hoort

Gedrag van het kind

- timide, depressief
- weinig spontaan
- passief, lusteloos, weinig interesse in spel
- apathisch, toont geen gevoelens of pijn
- in zichzelf gekeerd, leeft in fantasiewereld
- labiel
- erg nerveus
- hyperactief
- negatief zelfbeeld, weinig zelfvertrouwen, faalangst
- negatief lichaamsbeeld
- agressief, vernielzuchtig
- overmatige masturbatie

Gedrag tegenover andere kinderen:

- agressief
- speelt weinig met andere kinderen

- wantrouwend
- niet geliefd bij andere kinderen

Gedrag tegenover ouders:

- angstig, schrikachtig, waakzaam
- meegaand, volgzaam
- gedraagt zich in bijzijn van ouders anders dan zonder ouders

Gedrag tegenover andere volwassenen:

- angst om uit te kleden
- angst voor lichamelijk onderzoek
- verstijft bij lichamelijk contact
- angstig, schrikachtig, waakzaam
- meegaand, volgzaam, agressief
- overdreven afhankelijk
- wantrouwend
- vermijdt oogcontact

Overig gedrag:

- plotselinge gedragsverandering
- gedraagt zich niet naar zijn leeftijd
- taal- en spraakstoornissen
- slechte leerprestaties
- rondhangen na school

Gedrag van de ouder

- onverschillig over het welzijn van het kind
- laat zich regelmatig negatief uit over het kind
- troost het kind niet
- geeft aan het niet meer aan te kunnen
- is verslaafd
- is ernstig (psychisch) ziek
- kleedt het kind te warm of te koud aan
- zegt regelmatig afspraken af
- vergeet preventieve inenting
- houdt het kind vaak thuis van school

- heeft irreële verwachtingen van het kind
- zet het kind onder druk om te presteren

Gezinssituatie

- samengaan van stressvolle omstandigheden, zoals slechte huisvesting, financiële problemen en relatieproblemen
- sociaal isolement
- alleenstaande ouder
- partnermishandeling
- gezin verhuist regelmatig
- slechte algehele hygiëne
- ouders zelf mishandeld als kind

Signalen specifiek voor seksueel misbruik

Let op: het merendeel van de kinderen (70 %) zal geen lichamelijke afwijkingen hebben ten gevolge van het seksueel misbruik. Als er lichamelijke afwijkingen zijn, zijn deze meestal niet specifiek.

Lichamelijke signalen

- verwondingen aan geslachtsorganen
- vaginale infecties en afscheiding
- jeuk bij vagina of anus
- pijn in bovenbenen
- pijn bij lopen of zitten
- problemen bij plassen
- urineweginfecties
- seksueel overdraagbare aandoeningen

Gedrag van het kind

- drukt benen tegen elkaar bij lopen
- afkeer van lichamen contact
- maakt afwezige indruk bij lichamen onderzoek
- extreem seksueel gekleurd gedrag en taalgebruik
- zoekt seksuele toenadering tot volwassenen

6.3 Signalen van kindermishandeling bij kinderen van 12 - 18 jaar

Lichamelijke signalen

- blauwe plekken, brandwonden, botbreuken, snij-, krab- en bijwonden
- te dik
- regelmatig buikpijn, hoofdpijn en flauwvallen
- slecht onderhouden gebit
- kind stinkt, heeft regelmatig smerige kleren aan
- oververmoeid
- vaak ziek
- ziektes herstellen slecht
- kind is hongerig

- eetstoornissen
- achterblijvende motoriek

Gedrag van het kind

- timide, depressief
- weinig spontaan
- passief, lusteloos, weinig interesse in spel
- apathisch, toont geen gevoelens of pijn
- in zichzelf gekeerd, leeft in fantasiewereld
- labiel

- erg nerveus
- hyperactief
- negatief zelfbeeld, weinig zelfvertrouwen, faalangst
- negatief lichaamsbeeld
- agressief, vernielzuchtig
- overmatige masturbatie

Gedrag tegenover andere kinderen:

- agressief
- speelt weinig met andere kinderen
- vluchtige vriendschappen
- wantrouwend
- niet geliefd bij andere kinderen

Gedrag tegenover ouders:

- angstig, schrikachtig, waakzaam
- meegaand, volgzaam
- gedraagt zich in bijzijn van ouders anders dan zonder ouders
- agressief

Gedrag tegenover andere volwassenen:

- angst om uit te kleden
- angst voor lichamelijk onderzoek
- verstijft bij lichamelijk contact
- angstig, schrikachtig, waakzaam
- meegaand, volgzaam, agressief
- overdreven afhankelijk
- wantrouwend
- vermijdt oogcontact

Overig gedrag:

- plotselinge gedragsverandering
- gedraagt zich niet naar zijn leeftijd
- taal- en spraakstoornissen
- slechte leerprestaties
- rondhangen na school
- alcohol-drugsmisbruik
- weglopen
- crimineel gedrag

Gedrag van de ouder

- onverschillig over het welzijn van het kind
- laat zich regelmatig negatief uit over het kind
- troost het kind niet
- geeft aan het niet meer aan te kunnen
- is verslaafd
- is ernstig (psychisch) ziek
- kleedt het kind te warm of te koud aan
- zegt regelmatig afspraken af
- vergeet preventieve inentingen
- houdt het kind vaak thuis van school
- heeft irreële verwachtingen van het kind
- zet het kind onder druk om te presteren

Gezinssituatie

- samengaan van stressvolle omstandigheden, zoals slechte huisvesting, financiële problemen en relatieproblemen
- sociaal isolement
- alleenstaande ouder
- partnermishandeling
- gezin verhuist regelmatig
- slechte algehele hygiëne
- ouders zelf mishandeld als kind

Signalen specifiek voor seksueel misbruik

Let op: het merendeel van de kinderen (70 %) zal geen lichamelijke afwijkingen hebben ten gevolge van het seksueel misbruik. Als er lichamelijke afwijkingen zijn, zijn deze meestal niet specifiek.

Lichamelijke signalen

- verwondingen aan geslachtsorganen
- vaginale infecties en afscheiding
- jeuk bij vagina of anus
- pijn in bovenbenen

- pijn bij lopen of zitten
- problemen bij plassen
- urineweginfecties
- seksueel overdraagbare aandoeningen
- (angst voor) zwangerschap

Gedrag van het kind

- drukt benen tegen elkaar bij lopen
- afkeer van lichamelijk contact
- maakt afwezige indruk bij lichamelijk onderzoek
- extreem seksueel gekleurd gedrag en taalgebruik
- veel wisselende seksuele contacten met leeftijdsgenoten
- zoekt seksuele toenadering tot volwassenen
- prostitutie

7. Signalen van Vrouwelijke Genitale Verminking (VGV)

Vrouwelijke Genitale Verminking (VGV), ook wel meisjesbesnijdenis genoemd, is een ingreep aan de uitwendige geslachtsorganen, waar geen medische noodzaak voor is. VGV is een eeuwenoud gebruik in 28 Afrikaanse landen en enkele landen in het Midden-Oosten en Azië. Door migratie van mensen uit deze landen is het gebruik meegenomen naar Nederland. Net als in veel andere landen is VGV in Nederland strafbaar. Het is een ernstige, vaak onherstelbare vorm van kindermishandeling

Typen van VGV

De volgende typologie van VGV (WHO, 2008) wordt toegepast.

Type 1.

Gedeeltelijke of totale verwijdering van de clitoris en/of de voorhuid. Dit type wordt clitoridectomie genoemd.

Type 2.

Gedeeltelijk of totale verwijdering van de clitoris en de kleine schaamlippen, met of zonder verwijdering van de grote schaamlippen. Dit wordt ook excisie genoemd.

Type 3.

Vernauwen van de vaginale opening door wegsnijden en aan elkaar hechten van de kleine schaamlippen en/of de grote schaamlippen, met of zonder verwijdering van de clitoris. Dit wordt ook infibulatie genoemd.

Type 4.

Alle andere schadelijke handelingen aan de vrouwelijke geslachtsorganen om niet-medische redenen, zoals prikken, piercing, kerven, schrapen en wegbranden.

Signalen/gevolgen na VGV bij volwassenen

De kans op lichamelijke klachten en medische complicaties is bij VGV groot, zowel tijdens de ingreep als daarna. Bij infibulatie komen de meeste klachten voor. VGV kan ook psychische klachten en seksuele problemen veroorzaken.

Directe gevolgen tijdens en direct na de ingreep:

- extreme pijn (wanneer de ingreep zonder verdoving plaatsvindt)
- klachten bij urinelozing (pijn bij plassen, ophoping urine in de blaas)
- overmatig bloedverlies
- kans op infectie
- kans op overlijden van het meisje

Mogelijke gevolgen na de ingreep:

- pijnlijke seksuele gemeenschap
- mogelijk verlies seksuele functie en gevoel
- medisch ingrijpen om seksuele gemeenschap en bevalling mogelijk te maken
- menstruatieklachten en moeilijke en/of pijnlijke urinelozing
- urineweginfectie
- chronische pijn in de onderbuik
- onvruchtbaarheid door gynaecologische infecties

- littekenvorming
- moeilijk inwendig onderzoek (uitstrijkje)
- obstetrische complicaties en fistelvorming met incontinentie voor urine en feces tot gevolg
- in latere fase psychosomatische en psychosociale problemen

Signalen/gevolgen na VGV bij kinderen/jongeren

- ziekte na de zomervakantie (hersteltijd 4 à 6 weken)
- plotselinge verandering in gedrag meisje na zomervakantie (teruggetrokken of juist rebels)
- menstruatieklachten
- moeilijk plassen en/of pijn bij het plassen
- terugkerende urineweginfecties
- chronische pijn in onderbuik
- problemen met sporten
- angst en depressie
- signalen die lijken op signalen van seksueel misbruik

Mogelijke signalen op school van een dreigende VGV

- er circuleren geruchten over een komende besnijdenis (bij het meisje)
- er is een buitenlandse vakantie gepland
- er is een verhuizing aanstaande
- het meisje laat voorzichtig zelf iets los
- ze klaagt over buikpijn
- ze kan zich niet goed concentreren
- ze is stil en teruggetrokken
- ze reageert gesloten of afstandelijk
- ze blijft weg van gezondheids- onderzoeken

Aandachtspunten bij de samenwerking met scholen

Verhalen en geruchten zijn niet altijd de juiste signalen. Probeer eerst na te gaan hoe de geruchten zijn ontstaan en waar de verhalen vandaan komen. Een valkuil is om elke vakantie te zien als een 'risicovakantie' of elke vakantie-ziekte op te vatten als 'ziek van de besnijdenis'. Realiseert u zich dat in Nederland ook ouders uit Afrika wonen die tegen meisjesbesnijdenis zijn en daar voor uitkomen. Zij willen hun dochters niet laten besnijden. Waak ervoor dat het meisje het slachtoffer wordt van haar eigen openhartigheid. Probeer signalen in overleg met de school bespreekbaar te maken met de ouders.

Stichting de Meeuw

Ervaringsdeskundige vrouwen, afkomstig uit landen waar VGV op grote schaal voorkomt, zijn getraind om als sleutelpersoon voorlichtingen te geven aan risicogroepen, op huisbezoek te gaan bij risicogezinnen en workshops te geven aan professionals over dit onderwerp. Met de voorlichtingen aan risicogroepen wordt beoogd de deelnemers bewust te maken van de negatieve gevolgen van VGV en de wetgeving over VGV, zodat zij hun dochters niet meer (laten) besnijden. Naast de voorlichtingen gaan de sleutelpersonen, veelal naar aanleiding van signalen van professionals, ook op huisbezoek bij risicogezinnen. De zeer ervaren sleutelpersonen maken dit taboeonderwerp bespreekbaar bij de gezinnen en gaan dan uitvoerig in op de gevolgen van VGV. Wanneer zij na één of meerdere huisbezoeken inschatten dat er nog steeds risico is dat ouders hun dochter(s) laten besnijden, nemen de sleutelpersonen contact op met

professionals voor vervolgstappen. Tot slot geven de sleutelpersonen workshops aan professionals. Daarin leggen zij uit wat VGV is, welke klachten en complicaties kunnen optreden, in welke landen het voorkomt, wat signalen zijn en wat de professionals zelf kunnen doen - eventueel met ondersteuning van de sleutelpersonen - om VGV tegen te gaan.

Voor meer informatie over de voorlichtingen, huisbezoeken en workshops door de sleutelpersonen kunt u contact opnemen met:

Marijke van Dongen
van Stichting De Meeuw

T 010 - 486 30 33

E m.vandongen@de-meeuw.nl

Advies- en Meldpunt Kinder-mishandeling (AMK)

Bij een vermoeden van een dreigende of reeds uitgevoerde VGV kan het AMK adviseren over vervolgstappen.

Ook kunt u melding doen bij het AMK.

Voor meer informatie en afstemming kunt u contact opnemen met de aandachtsfunctionarissen VGV van het AMK:

Baukje Postma en Tanja van Marle

T 010 - 412 81 10

Politie

Aangezien VGV een strafbaar feit is in Nederland, is er ook bij de politie aandacht voor dit onderwerp.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met:

politie Rotterdam-Rijnmond

Dirk Visser

T 010 - 27 48 400

E dirk.visser@rijnmond.politie.nl

3. Signalen van kinderen die getuige zijn huiselijk geweld

Gedragsproblemen

- agressie: kopiëren van gewelddadig gedrag van vader. Sommige kinderen, met name jongens, kopiëren hun vaders gedrag door hun moeder of jongere broertjes/zusjes te slaan
- opstandigheid
- angst, depressie
- negatief zelfbeeld
- passiviteit en teruggetrokkenheid, verlegenheid
- zichzelf beschuldigen
- suïcidaliteit

Problemen in sociaal gedrag en competentie

- wantrouwen ten aanzien van de omgeving
- gebrek aan sociale vaardigheden
- sociaal isolement: proberen thuissituatie geheim te houden en ondertussen proberen aansluiting te vinden met leeftijdsgenoten (zonder ze mee naar huis te nemen)

9. Signalen KOPP/KVO ¹

Opgroeien in een gezin met een ouder die psychisch ziek of verslaafd is, kan voor kinderen heel diverse gevolgen hebben. De signalen die op problemen wijzen, manifesteren zich in elke leeftijdsfase anders.

Baby's (0 - 1 jaar)

- angstig gedrag, scheidingsangst, veel huilen, eet- en slaapproblemen
- ontwenningverschijnselen bij de pasgeborene indien sprake van drugs/alcoholverslaafde moeder

Peuters (1 - 4 jaar)

- ontwikkelingsachterstand: spraak, concentratie, cognitieve ontwikkeling
- gebrekkige ego-ontwikkeling
- niet tot spelen komen of bizarre spelsituaties nemen
- vreemde fantasieën of extreem magisch denken
- terugval in gedrag dat bij een eerder ontwikkelingsstadium hoort (weer in broek poepen/plassen, terugval in praten, babygedrag vertonen)

Kleuters (4 - 6 jaar)

- problemen met naar school gaan door (te) sterke binding met de ouder (scheidingsangst)
- sociale onhandigheid door gemis aan rolmodel
- zie ook signalen bij peuters

Schoolkinderen (6 - 12 jaar)

- parentificatie (rolomkering)
- risico van incest door andere ouder
- schuldgevoelens en schaamte
- oppervlakkige contacten met leeftijdgenoten
- weinig vertrouwen in zichzelf en anderen
- niet kunnen omgaan met emoties
- psychosomatische problemen: hoofdpijn- en buikklachten, slaapproblemen e.d.

Adolescenten (12 - 18 jaar)

- extreem verantwoordelijkheidsgevoel voor de ouder en/of broers en zussen
- negatief zelfbeeld
- wegloopgedrag
- moeilijkheden met het aangaan van intieme relaties
- ontbreken of uitstellen van normale puberteitsverschijnselen

¹ Bron: LSP GGZ en verslavingszorg

10. Inschatting aanwezigheid van beschermende factoren

Aan de hand van onderstaande lijst kunt u als professional duiden in welke mate er sprake is van beschermende factoren. Voor huiselijk geweld in het algemeen kunnen de volgende beschermende factoren worden ontleend:

Microniveau

Persoonlijke factoren:

- stabiele persoonlijkheid
- positieve jeugdervaringen
- goede gezondheid
- sociale vaardigheden

Mesoniveau

Sociale gezinsfactoren

- sociale steun
- goede sociale bindingen
- familie en vrienden
- uitpraten van spanningen en conflicten
- erkenning van het geweld

Factoren in de sociale omgeving

- materiële bestaansvoorwaarden in orde
- beschikbaarheid van hulp
- sociale cohesie

Macroniveau

Maatschappelijke factoren

- stabiel sociaal en politiek klimaat
- open tolerante samenleving
- gelijkwaardigheid mannen en vrouwen
- cultuur die gebruik van geweld afwijst

Servicepunt Ketensamenwerking
Telefoonnummer: 010 - 433 98 89
trainingenhuiselijkgeweld@rotterdam.nl
www.werkenmetdemeldcode.nl